

ПРОБЛЕМА ПРОФІЛАКТИКИ ЗАЛУЧЕННЯ ПІДЛІТКІВ ДО КОМЕРЦІЙНОГО СЕКСУ В СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті висвітлено проблему залучення підлітків до комерційного сексу в сучасних наукових дослідженнях. Охарактеризовано сутність дій щодо профілактики проституції неповнолітніх в діяльності правоохоронних органів, медиків, фахівців в області психології і педагогіки. Розглянуто секс-бізнес як негативне соціальне явище, яке має глибоке історичне і етнонаціональне коріння. Наведено статистичні дані поширеності проституції серед неповнолітніх в Україні та поза її межами. Зазначено, що поширенню секс-бізнесу в Україні сприяє ряд факторів, особливо економічних, соціально-політичних, духовних. Наголошено, що проституція стала одним із каналів поширення ВІЛ/СНІДу в Україні. Охарактеризовано детермінанти мотивації підлітка до занять комерційним сексом, зокрема: психоаналітичні, ситуативні і економічні.

Ключові слова: комерційний секс, проституція, інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ), дитина, підліток, сексуальне насильство, дитяча проституція, дослідження, секс-бізнес, ВІЛ/СНІД, порно-індустрія, соціальна девіація, детермінанти, віктимність, девіантність, проміскуїтет, гомосексуалізм, садизм, мазохізм, сексуальна експлуатація.

Секс-бізнес як соціальне явище має глибоке історичне і етнонаціональне коріння. Комерційний секс як вид бізнесу існує з моменту встановлення товарно-грошових відносин. Це явище завжди існувало в нашому суспільстві, однак воно було заховане за моральними нормами, засудженням з боку суспільства. Сучасному поширенню секс-бізнесу в Україні сприяє ряд факторів, особливо економічних, соціально-політичних, духовних. Особливу соціальну гостроту це явище набуло у зв'язку з тим, що проституція стала одним з каналів поширення ВІЛ/СНІДу. Крім того, «проституція «молодшає» – в сферу секс-бізнесу все активніше залучаються діти. П'ять-шість років тому суспільство було шоковане участю в сексуальній індустрії дівчаток 14-15 років, а сьогодні цей вік знизився до 12-13 років. У країнах Південного Сходу цей вік ще нижчий – 9-10 років» [7, с. 199]. За даними різних джерел, тільки в Україні в цьому бізнесі зайнято 25-27 тисяч малолітніх.

Проблема проституції неповнолітніх багато років привертає увагу не тільки правоохоронних органів і медиків, а й фахівців в області психології і педагогіки. У більшості досліджень комерційний секс неповнолітніх розглядається переважно в контексті інфекцій, що передаються статевим шляхом (ІПСШ). Однак вивчати комерційний секс підлітків лише як фактор поширення ІПСШ було б великою помилкою, оскільки проституція в очах молоді поступово перестає бути аморальним явищем і формою соціальної девіації. Це підкреслює актуальність дослідження різноманітних аспектів залучення підлітків до комерційного сексу як однією зі значних проблем сучасності.

Мета дослідження полягає у висвітленні проблеми залучення підлітків до комерційного сексу в сучасних наукових дослідженнях.

Дані проведених в Україні досліджень свідчать про наявність добре розвинутої системи секс-послуг, сформованого ринку, де суб'єктами виступають продавець послуг – посередник – клієнт. За оціночними даними соціологів, в 2011 році в Україні до комерційного сексу було залучено близько 110 тисяч жінок. За інформацією О. Балакіревої, «кожна шоста-сьома повія – неповнолітня» [12, с. 45].

Встановлено, що найбільше секс-бізнес неповнолітніх поширений в мегаполісах (Києві, Харкові, Донецьку, Дніпропетровську, Одесі, Миколаєві) та в малих містах з високим рівнем безробіття та сформованою практикою тимчасової трудової міграції. Інакше кажучи, секс-бізнес став явищем, характерним для всіх без винятку регіонів України. Умовами, які сприяють розвитку секс-бізнесу є концентрація сексуально активного населення, достатня анонімність завдяки інтернету, складності з отриманням освіти, соціальною і професійною адаптацією, популярність вільних відносин, розвиток порно-індустрії, розвиток кримінальних структур, корумпованість в правоохоронних органах, розвиток мережі розважальних закладів (сауни, нічні клуби, дискотеки тощо).

Детермінанти мотивації підлітків до занять комерційним сексом, як правило, діляться на три категорії: психоаналітичну, ситуативну і економічну. Психоаналітичні дослідження пов'язують підліткову проституцію з такими психічними розладами, як шизофренія, депресія і емоційна депривація. Дослідження зарубіжних вчених зосереджені на зв'язках між проституцією і жорстоким поведінням з ними в дитинстві, бездоглядністю, інцестом, домаганнями, зґвалтуванням, раннім сексуальним досвідом і іншими ситуативними детермінантами [16].

Незважаючи на те, що найбільшого поширення набула теорія економічних мотиваційних чинників, Г. Дерягин вважає, що в підлітковій проституції економічний фактор не є основним, він лише один з мотивують, що ініціюють комерційний секс лише в поєднанні з іншою сексуальною і, ймовірно, соціальною девіантністю. На думку автора, досить високий зв'язок проституції з крайніми деструктивними (зоофілія, інцест) і іншими формами сексуальної девіантності, далеко не обов'язкові матеріальні труднощі, підвищена віктимність може свідчити про приховані психопатології, обумовлені нашаруваннями багатьох негативних і позитивних факторів, що закладаються в особистість в період статевого дозрівання [6].

Тим не менше, більша частина підлітків, залучених до комерційного сексу, почали практикувати сексуальну поведінку до досягнення 15 років. Відомий європейський соціолог Е. Гідденс виділив три групи дітей, що займаються проституцією: втікачі, гуляки і відмовники [4]. Перша група дітей – це ті, хто залишає будинок і не розшукується батьками, або вперто втікають щоразу, коли їх знаходять і повертають сім'ї, тим самим, виправдовуючи свою поведінку, як вираз стилю життя. Друга група – це діти-гуляки, які в основному живуть вдома, але в певні періоди йдуть, зникаючи на кілька ночей, тижнів. Третя група, виділена соціологом Е. Гідденс, називається діти-відмовники, які не потрібні своїм

батькам. Як правило, це проявляється далеко не в ідеальних сім'ях, де діти психологічно втомлюються від життєвої обстановки і втікають з дому, заробляючи собі на життя проституцією.

Провідним мотивом заняття сексом за плату в такому випадку є бажання заробити. За результатами дослідження проведеного ЮНІСЕФ у 2010 р., більше половини підлітків (57%) надавали сексуальні послуги за винагороду. Хоча цих підлітків скоріше варто розглядати не як працівників комерційного сексу, а як залучених до трансакційного сексу заради виживання. Вони можуть перебувати в ситуації, коли у них немає інших альтернатив для підтримки життєдіяльності, крім надання сексуальних послуг за гроші, заради отримання інших товарів – одягу, їжі, а також отримання наркотиків, алкоголю, сигарет або поліпшення житлових умов – отримання тимчасового притулку [8].

Однак сучасна проституція не обов'язково пов'язана з матеріальною бідністю. З давніх-давен дослідники намагалися виявити внутрішню схильність особистості до заняття проституцією. Спроби виявлення цієї схильності у взаємодії з впливом зовнішніх факторів призвели до появи психосоціальних теорій феномена проституції [5]. Л. Єрохіна, М. Буряк наголошують на тому, що мотиви входження до занять комерційним сексом не є такими простими, як це здається на перший погляд. Має місце роль сексуальної девіантності (проміскуїтет, гомосексуалізм, садизм, мазохізм) і психологічні особливості особистості [10]. А. Конанихіна зазначає, що на толерантність до проституції у дітей, підлітків та осіб молодого віку впливають середовищні фактори (релігія, етнокультурні традиції, економічний добробут, житлово-побутові умови тощо), внутрішньосімейні (умови та стилі виховання, психологічна обстановка в сім'ї тощо), медико-біологічні (стать, вік, час статевого дозрівання, психічний статус тощо) та інформаційні фактори (рівень і джерело знань про інфекції, що передаються статевим шляхом), що пояснює складну біосоціальну природу проституції та безуспішність репресивних заходів, спрямованих на її знищення [11]. У дослідженнях жертв сексуального насильства була доведена роль негативного досвіду, отриманого в дитинстві і сформованим психологічним комплексом «віктимності» [13].

Багато досліджень показують, що такі поведінкові девіації, як рання сексуальна активність, комерційний секс, одностатеві зв'язки, спостерігаються все частіше в середовищі старших школярів. Більше того, ці феномени нерідко значно впливають на референцію формування особистості, багато в чому порушуючи процеси соціалізації, професійного вибору, формування традиційних сімейних моделей. Залученість до проституції значних субпопуляцій підлітків старшого шкільного віку виводить її на рівень одного з ключових теоретичних і прикладних проблем сучасної психології [9].

М. Галагузова зазначає, що характерними ознаками проституції підлітків є: неусвідомленість своїх вчинків, загрози криміналізації своєї поведінки і способу життя, наслідків своєї поведінки для фізіологічного, психічного і духовного здоров'я; правовий нігілізм, що пов'язаний з асоціальним оточенням; підвищений рівень тривожності у неповнолітніх; сексуальні контакти в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння [14].

У більшості випадків залучення неповнолітніх до комерційного сексу обумовлено комплексом причин. Крім економічних факторів, дефіцит емоційного контакту з батьками, особливо з матір'ю, висока особистісна тривожність, порушення в сфері міжособистісних відносин (нездатність індивіда встановити адекватний контакт з навколишнім середовищем), бажання бути дорослим, прагнення отримати підтримку і захоплення однолітків, сформована або деформована система моральних цінностей, бажання самоствердитися, інтерес, орієнтація на задоволення своїх потреб за будь-яку ціну сприяють залученню неповнолітніх до секс-бізнесу [3].

Слід за цим А. Капська, О. Безпалько, Р. Вайнола визначають характеристику особливостей підліткової проституції, називаючи, зокрема: правові – правовий нігілізм підлітків, що пов'язаний із асоціальним оточенням (відсутність усвідомлення загрози криміналізації своєї поведінки та способу життя); матеріально-економічні – одержання плати за секс-послуги не лише в грошовому еквіваленті (харчі, речі, косметика, наркотики, алкоголь тощо) [2]. Відсутність постійного місця для надання секс-послуг (салон автомобілів, під'їзди, підвали, горища, парки, вокзали тощо); психологічні – підвищений рівень тривожності в неповнолітніх дівчат-повій. Шантаж і залякування підлітків розголошенням таємниці їхньої статевої поведінки з боку сутенерів, міліціонерів та ін. Неусвідомленість власних вчинків: у сексуальній поведінці підлітків (переважно) домінують не матеріальні, а психологічні мотиви; соціально-педагогічні – сексуальні контакти неповнолітніх у стані сп'яніння; неусвідомленість усієї гами негативних наслідків такого стилю життя для фізіологічного, психологічного і духовного здоров'я молодої жінки.

Через суворішу кримінальну відповідальність за проституцію неповнолітніх до клієнтів, що замовляють «неповнолітню дівчинку на ніч», ставляться з особливою обережністю. Як правило, до таких клієнтів є довіра і їх знають в обличчя сутенери або звідники.

У більшості досліджень сутенер – це особа, що займається посередництвом для вчинення дій сексуального характеру між іншими особами, що надає необхідні для цього умови (включаючи приміщення і захист) і має від цього матеріальну вигоду [15]. Сутенер-чоловік жорстко контролює підопічних йому підлітків, яким дуже важко його змінити, перейти в іншу групу. Сутенери-чоловіки розглядають підлітків в основному як джерело доходу. Дуже часто, приймаючи нового підлітка в групу, сутенер «перевіряє» його на профпридатність [1]. Крім того, до учасників, які експлуатують неповнолітніх, відносяться «мамки». Це, як правило, жінки, які самі працювали в комерційному сексі та в зв'язку з одруженням, вагітністю, народженням дітей або за віком не можуть надавати самі сексуальні послуги. Однак, маючи досвід і зв'язки, розповідаючи яскраві історії про красиве життя, вони заманюють підлітків до секс-бізнесу. Спочатку вони бувають поступливі в питаннях виходу на роботу та оплати, однак з часом стають владними і жорстокими. При невиконанні будь-яких вимог, «мамка» може накладати штраф.

Проституція стала поширеним явищем, а сексуальна експлуатація підлітків з кожним роком зростає, цей вид бізнесу передбачає значний оборот грошових

коштів, тому проституція найчастіше пов'язана з організованою злочинністю і корупцією.

Таким чином, залучення підлітків до комерційного сексу – це складне, поширене суспільне явище, багато аспектів якого не вивчені, не визначене ставлення до нього з боку громадськості та держави і не запропоновані методи протидії. Сексуальна поведінка підлітків багато в чому залежить від психологічних характеристик особистості. Можливими причинами, що сприяють залученню підлітків до комерційного сексу є те, що має місце примус займатися комерційним сексом силою, продаж у сексуальне рабство, вимога відпрацьовувати борги, у разі самостійного вибору комерційний секс стає найшвидшим джерелом доходу, або цьому сприяє вживання наркотиків, алкоголю, спосіб життя, німфоманія тощо. Проте, незважаючи на причину, яка призвела підлітка до заняття проституцією (а як показує практика, найчастіше причиною є насильницька експлуатація та примус, вчинений шляхом застосування насильства чи погрози), цій особі досить проблематично вирватися з цього «бізнесу», так як особи, які здійснюють таку експлуатацію, владні, жорстокі і не терплять протиріччя своїм поглядам. Основною причиною примусу до проституції такими особами є величезний грошовий дохід.

Використана література:

1. Ахъядов Э.С. Криминологическая характеристика и профилактика преступлений несовершеннолетних и молодежи // Молодой ученый. 2013. №12. С. 620-624.
2. Безпалько О. В., Вайнола Р. Х., Капська А. Й. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) : навч. посіб.; заг. ред. А. Й. Капської]. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова; Держ. центр соц. служб для молоді, 2002. 164 с.
3. Бондаренко Л. А. Проституция несовершеннолетних как социально-психологический феномен // Психопедагогика в правоохранительных органах. 2014. №2 (57). С.44-46.
4. Гидденс Э. Социология. М.: Эдиториал, 2005. 704 с.
5. Голод С. И. Социологические исследования проституции в России. СПб.: Петрополис, 1998. 15 с.
6. Дерягин Г. Б. Проституция как форма сексуальной эксплуатации. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://mkh11.xyz/web/media/prostitution-321727967.pdf>.
7. Дитяча проституція / Енциклопедія освіти [Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень]. К. : Хрінком Інтер, 2008. 569 с.
8. Дівчата-підлітки, залучені до комерційного сексу в Україні: оцінка процесу та результатів впровадження цільової моделі інтервенцій. ЮНІСЕФ, Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка. Київ, 2010. 100 с.
9. Ерохина Л. Д. Социологический анализ криминальных аспектов женской трудовой миграции в страны ЮгоВосточной Азии: мат-лы Международной научно-практической конференции. Владивосток, 2001. С. 149–167.

10. Ерохина Л.Д., Буряк М.Ю. Торговля жєницинами и дєтьми в социальной и криминологической перспективе [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z2211_page_1.html.

11. Конаныхина А.К. Толерантность к проституции у детей, подростков и лиц молодого возраста как предиктор-фактор инфекций, передающихся половым путем: автореферат дис. на соискание канд. мед. наук : 14.00.33 «Общественное здоровье и здравоохранение»/ А.К. Конаныхина. Москва, 2009. 24 с.

12. Мінц М. О. Соціологія девіантної поведінки: навч. посібник для вузів. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 244 с.

13. Наихоев М.Р. Психологические особенности женщин, занимающихся уличным сексбизнесом. ДВМГУ. 2010. № 6. С.31-37.

14. Проблемы секс-бизнеса в контексте общественного здравоохранения / сост. Ю. Саранков. Киев, 2009. 188 с.

15. Противодействие торговле детьми и сексуальной эксплуатации детей: сборник информационных и методических материалов Московской РОО Независимый Благотворительный Центр помощи пережившим сексуальное насилие «Сёстры». М.: ЭТИПАК, 2011. С. 34-37.

16. Flowers R. B. *The Prostitution of Women and Girls*. NC, 2005. 263 p.

ВАЙНОЛА РЕНАТЕ ХЕЙКИЕВНА, МЕЛЬНИЧУК ВИКТОРИЯ АЛЕКСЕЕВНА. Проблема профилактики приобщения подростков к коммерческому сексу в современных научных исследованиях.

В статье освещена проблема привлечения подростков к коммерческому сексу в современных научных исследованиях. Охарактеризована проблема профилактики проституции несовершеннолетних в деятельности правоохранительных органов, медиков, специалистов в области психологии и педагогики. Рассмотрены секс-бизнес как социальное явление, которое имеет глубокие исторические и этнонациональные корни. Приведены статистические данные распространенности проституции среди несовершеннолетних в Украине и за ее пределами. Отмечено, что распространению секс-бизнеса в Украине способствует ряд факторов, особенно экономических, социально-политических, духовных.

Ключевые слова: коммерческий секс, проституция, инфекции, передающиеся половым путем (ИППП), ребенок, подросток, сексуальное насилие, детская проституция, исследования, секс-бизнес, ВИЧ / СПИД, порно-индустрия, девиантное поведение, детерминанты, виктимность, девиантность, промискуитет, гомосексуализм, садизм, мазохизм, сексуальная эксплуатация.

VAINOLA RENATE, MELNYCHUK VIKTORIA. *The problem of attention of adolescents to the commercial sex in modern scientific researches.*

The article deals with the problem of attracting adolescents to commercial sex. The problem of prostitution of minors in the activity of law enforcement bodies, doctors, specialists in psychology and pedagogy was characterized. Sex business is considered as a social phenomenon, which has deep historical and ethno-national roots. It is noted that the proliferation of sex business in Ukraine contributes to a number of factors,

especially economic, socio-political, and spiritual. Prostitution has become one of the channels of spreading AIDS in Ukraine. The determinants of the motivation of a teenager to engage in commercial sex are described, in particular: psychoanalytic, situational and economic. It is stressed that the involvement of adolescents in commercial sex is a complicated, widespread social phenomenon with an uncertain attitude from the part of the public and the state.

Key words: commercial sex, prostitution, sexually transmitted infections (STIs), child, adolescent, sexual violence, child prostitution, research, sex business, HIV/AIDS, porn industry, social deviation, determinants, victimity, deviance, promiscuity, homosexuality, sadism, masochism, sexual exploitation.

УДК 37.062.1

Вакуленко О.В., Ярмак А. В.

ПОСЕРЕДНИЦТВО ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті обґрунтовано, що посередництво, як важлива частина соціальної роботи та соціально-педагогічної діяльності, займає значущу роль в ефективному вирішенні конфліктів. Досліджено основні базові стратегії посередництва. Розглянуто посередництво як професійну діяльність соціального педагога, соціального працівника. Проаналізовано сутність конфлікту. Визначено процедуру і технологію посередництва в розв'язанні конфлікту, основні етапи посередництва: підготовчий (допереговорний) етап, етап ведення переговорів, етап пошуку рішення, етап прийняття рішення, завершення переговорів. Розглянуто технологічні підходи посередницької діяльності, посередництво (медіацію) як соціально-педагогічну технологію у вирішенні конфліктів в учнівському середовищі.

Ключові слова: посередництво, посередник, медіація, посередницька діяльність, конфлікт, етапи конфлікту, технологія посередництва, соціально-педагогічне посередництво, соціальний педагог, соціальна посередницька діяльність, технологічні підходи.

Трансформація сучасних уявлень про вирішення конфліктів різних рівнів, перевага технологій мирного врегулювання конфліктів і переговорів створює умови для переходу українського суспільства на якісно новий рівень взаємовідносин, толерантного ставлення один до одного, пропагування демократичних цінностей. Воно зорієнтоване на професійне втручання у конфліктні ситуації, посередництво утворює можливості для сторін самостійно приймати рішення щодо вирішення конфліктної ситуації [1].

За інформацією ЮНІСЕФ (2017 р.) в Україні з цькуванням зіштовхувалися 67% дітей 11-17 років. При цьому 48% з них нікому не розповідали про ці